

Acțiunea civilă - mijloc de restabilire a dreptului subiectiv încălcat

Mrd. Maricica VĂLEANU
Avocat, Baroul Bacău, România
ursu.mary@yahoo.com

Rezumat: Într-o societate democratică și cu o economie stabilă, raporturile juridice de drept substanțial se realizează, de regulă, fără să fie necesară intervenția vreunui organ de stat. Întrucât în viața socială pot să apară situații de nesocotire sau de încălcare a drepturilor subiective, pentru restabilirea acestor situații, alături de procedurile necontencioase care au luat, în ultima perioadă, o mare amploare, este necesară, de multe ori, intervenția instanțelor judecătorești. În măsura în care încercarea de a rezolva diferențele de natură civilă, prin intermediul procedurilor nejurisdicționale, nu a dus la rezultatul scontat de părți, conflictul juridic urmează să-și găsească rezolvarea prin parcurgerea procesului civil ce va fi declanșat de către cel interesat. Sunt însă situații în care calea acțiunii este obligatorie, deși nu ne aflăm în prezența încălcării sau contestării unui drept subiectiv civil, cum ar fi cazul acțiunii posesorii, partajul în timpul căsătoriei a bunurilor comune ori al acțiunii de divorț. Dreptul de a accede la justiție reprezintă un aspect al dreptului fundamental recunoscut și garantat persoanei. Atunci când acest drept este exercitat în fața instanțelor civile, el îmbracă forma acțiunii civile. Acțiunea civilă reprezintă manifestarea în plan concret a prerogativei procesuale, recunoscută de lege tuturor persoanelor fizice și juridice care se bucură de capacitate de folosință. Natura juridică a acțiunii civile trebuie analizată în strânsă legătură cu dreptul la acțiune în sens material, aceste două noțiuni aflându-se într-o indisolubilă legătură care a format obiectul analizei și a disputelor doctrinare din ultimele decenii. Dacă dreptul la acțiune reprezintă un drept complex, care cuprinde o serie de posibilități abstracte, reglementate de normele procesuale, acestea pot fi transpuse în concret, în spațiul de acțiune al procesului civil, prin intermediul acțiunii civile. Fără a reprezenta singura garanție a drepturilor subiective, acțiunea civilă constituie, fără îndoială, principalul mijloc de protecție și garantare a acestora și, pe cale de consecință, a ordinii juridice.

Cuvinte cheie: acțiune civilă; drept subiectiv; drept la acțiune; drept fundamental; proces civil.

Introducere

În societatea romană, orice drept care se recunoștea, potrivit cu regulile dintr-un sistem juridic aplicabile unei persoane, putea să aibă valoare practică numai în măsura în care era sancționat, pentru că valorificarea lui se făcea și prin recursul la sancțiune. Calea urmată pentru sancționarea dreptului subiectiv civil o constituia procedura [1].

Procedura civilă romană cuprindea totalitatea normelor care reglementau desfășurarea proceselor cu privire la libertate, la proprietate, la moștenire și la valorificarea drepturilor de creanță [2].

Plecând de la aceste considerente, acțiunea civilă a fost definită în literatură de specialitate ca fiind, mijlocul legal prin care o persoană cere instanței judecătorești, fie recunoașterea dreptului său, fie realizarea acestui drept, prin încetarea piedicilor puse în exercitarea sa de o altă persoană sau printr-o despăgubire corespunzătoare sau, într-o exprimare sintetică, preluată de către aceiași autori din dreptul roman, dreptul de a urmări în justiție ceea ce ți se datorează (*ius persecuendi in iudicio quod sibi debetur*) [3].

Într-o altă accepțiune, acțiunea civilă a fost definită ca fiind ansamblul mijloacelor procesuale prin care, în cadrul procesului civil, se asigură protecția dreptului subiectiv civil - prin recunoașterea sau realizarea lui, în cazul în care este încălcat sau contestat - ori a unor situații juridice ocrotite de lege [4].

Întrucât în reglementarea anterioară nu a fost delimitată noțiunea de acțiune civilă, actualul Cod de procedură civilă, în scopul de a înlătura controversele doctrinare cu privire la natura juridică a acestei instituții, nu a evitat riscul definirii ei. Astfel, art. 29 din Codul de procedură civilă, în mod asemănător cu cea din urmă definiție redată mai sus, sub denumirea marginală de "Noțiune", prevede că, acțiunea civilă reprezintă *ansamblul mijloacelor procesuale prevăzute de lege pentru protecția dreptului subiectiv pretins de către una dintre părți sau a unei alte situații juridice, precum și pentru asigurarea apărării părților în proces.*

Prin definirea legală a acestei instituții s-a pus capăt unei probleme controversate, generată de concepția conform căreia dreptul subiectiv civil și acțiunea civilă erau considerate ca un tot unitar, operând o distincție clară între cele două noțiuni.

1. Exercițarea acțiunii civile - drept fundamental de liber acces la justiție

Reglementarea acestei instituții prin articolul 29 al Codului de procedură civilă, reprezintă un progres legislativ, realizat prin încorporarea elementelor esențiale ce se circumscriu *sui generis* dreptului fundamental de liber acces în justiție, consacrat în art. 21 din Constituție, art. 5 Cod proc.civ. și de art. 6 al Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale [5], [6].

Cadrul juridic european este obligatoriu pentru toate țările membre ale Uniunii Europene. De aceea, principiile înscrise în Convenția europeană trebuie să orienteze, atât activitatea de legiferare în materie procesuală, cât și pe practicieni.

În art. 6 al Convenției europene sunt sintetizate cele mai importante principii ale activității judiciare, cum sunt accesul la justiție, independența și imparțialitatea judecătorilor, publicitatea dezbaterilor, dreptul la un proces echitabil și dreptul la apărare.

Sub denumirea de “Îndatoriri privind primirea și soluționarea cererilor”, art. 5 al Codului de procedură civilă prevede că, judecătorii au îndatorirea să primească și să soluționeze orice cerere de competența instanțelor judecătorești, potrivit legii. Conform aceluiași articol, niciun judecător nu poate refuza să judece pe motiv că legea nu prevede, că este neclară sau incompletă, iar în cazul în care o pricină nu poate fi soluționată nici în baza legii, nici în baza dispozițiilor legale privind situații asemănătoare, ea va trebui judecată în baza principiilor generale ale dreptului, având în vedere toate circumstanțele acesteia și ținând seama de cerințele echității.

Prin conturarea, pe de o parte, a obligațiilor judecătorului de a primi spre soluționare cererile de competența instanțelor judecătorești și, pe de altă parte, prin limitarea acestuia de a stabili dispoziții cu putere general obligatorie, prin hotărârile pe care le pronunță, textul reglementează principiul fundamental al liberului acces la justiție.

Conform art. 21 din Constituție, orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, nicio lege neputând îngreuna exercitarea acestui drept.

În consonanță cu prevederile Convenției europene, art. 6 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară [7], conferă oricărei persoane dreptul de a se adresa liber justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, în exercitarea dreptului său la un proces echitabil, accesul la justiție neputând fi îngreunat.

Nu în ultimul rând, prin art. 30 al Legii nr.189/2003 privind asistența judiciară internațională în materie civilă și comercială [8], legiuitorul român a instituit egalitatea de tratament pentru persoanele fizice și juridice străine, în ceea ce privește sesizarea instanțelor române, acestea având dreptul să se adreseze liber și nestânjenit autorităților judiciare române, să formuleze cereri, să introducă acțiuni și să-și susțină interesele în aceleași condiții ca și persoanele fizice sau juridice române.

Pentru ca o pretenție să poată fi valorificată pe calea acțiunii civile, este necesar să facă obiectul unei cereri, a cărei competență soluționare să revină instanțelor judecătorești.

Această precizare nu poate conduce la concluzia că, judecătorul sau persoana însărcinată cu primirea cererilor, să nu permită depunerea unei altfel de cereri. Astfel cum, în mod judicios s-a apreciat în doctrină, toate cererile trebuie primite și, ulterior, dacă instanța, în complet legal constituit, constată că cererea supusă judecării nu este de competența instanțelor de judecată, o va respinge în consecință. Prin urmare, judecătorul este obligat să primească și să soluționeze inclusiv cererile ce nu cad în competența instanțelor de judecată, soluția, în acest caz, urmând a fi cea de respingere a acțiunii. Această concluzie se desprinde și din prevederile art. 130 Cod proc.civ., care permit invocarea excepției de necompetență generală a instanțelor de judecată în orice stare a pricinii. Or, pentru a exista o pricină în cadrul căreia să se soluționeze necompetența generală a instanțelor de judecată, este necesară primirea cererii [9].

Dacă instanța civilă a fost legal investită, nu poate fi refuzată judecarea acțiunii pe motiv că legea nu prevede, este neclară sau incompletă, normele legale în materie interzicând denegarea de dreptate. Făcând aplicarea art.1 alin. 2 din Codul civil, judecătorul, pentru cazurile neprevăzute de lege, va aplica uzanțele, iar, în lipsa acestora, dispozițiile legale privitoare la situații asemănătoare, umând ca, în cazul în care nici

asemenea dispoziții nu există, să aplice principiile generale ale dreptului, dar ținând seama și de cerințele echității.

Această obligație își găsește corespondent în art. 3 din Codul civil din 1864. Păstrarea acestei reglementări era extrem de necesară, deoarece dreptul de acces la justiție nu poate depinde de pasivitatea, incompetența sau superficialitatea legiuitorului [10].

Nu în ultimul rând, pentru garantarea realizării drepturilor subiective pe calea acțiunii civile, legiuitorul interzice ca, prin hotărârea pronunțată într-un litigiu, să se stabilească reguli general obligatorii, de care să se țină cont în toate cauzele în care, eventual, ar apărea chestiunea de drept respectivă.

Textul nu intră în contradicție cu faptul că dezlegarea dată problemelor de drept de către instanța de apel, precum și necesitatea administrării unor probe, sunt obligatorii pentru judecătorii fondului și nici cu obligația, în cazul rejudecării cu trimitere după casare, de a respecta soluția dată problemelor de drept de către instanța de recurs.

În literatură de specialitate de data recentă se arată că, în ambele cazuri, judecătorii instanței superioare vor arăta de ce, în concret, problema de drept dedusă judecării a primit o interpretare sau aplicare greșită. Instanța de control judiciar nu impune judecătorilor fondului dispoziții de aplicare generală, configurate de ea [11].

Judecătorul nu stabilește norme de drept - această atribuție aparținând legislativului - ci aplică doar norme de drept la cazuri concrete. Pentru respectarea principiului separației puterilor în stat, judecătorul se pronunță întotdeauna în cauza în care judecă, și nu are dreptul să stabilească dispoziții generale în afara speței particulare ce se deduce în fața sa [12].

Normele de procedură civilă reglementează însă două excepții de la regula de mai sus: procedura recursului în interesul legii și sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, în vederea pronunțării unei chestiuni prealabile pentru dezlegarea unor probleme de drept, ambele urmărind pronunțarea unor hotărâri care, după publicarea în Monitorul Oficial al României, sunt general obligatorii.

2. Dreptul la acțiune - element al dreptului subiectiv civil

Dreptul subiectiv civil a fost definit, în literatura de specialitate, ca fiind posibilitatea subiectului activ, în limitele normelor juridice civile, de a avea o anumită conduită, de a pretinde subiectului pasiv o conduită corespunzătoare, iar, în caz de nevoie, de a solicita concursul forței coercitive a statului [13].

În virtutea acestei facultăți recunoscute de lege, titularul dreptului subiectiv poate, în primul rând, să adopte o anumită conduită stabilită de el, dar care să respecte limitele impuse de lege. Totodată, acesta are posibilitatea de a pretinde subiectului pasiv - titular al obligației corelative sau tuturor celorlate subiecte de drept, în cazul drepturilor opozabile *erga omnes* - să aibă o conduită corespunzătoare: să dea, să facă sau să nu facă ceva. Nu în ultimul rând, dreptul subiectiv civil conferă titularului și posibilitatea de a recurge la concursul forței de coerciție a statului, dacă dreptul este nesocotit sau încălcat.

Dreptul la acțiune reprezintă, așadar, acea componentă a dreptului subiectiv civil, care permite persoanelor fizice și juridice cărora legea le recunoaște legitimare procesuală activă, de a recurge, în caz de nevoie, la constrângerea statală în vederea realizării drepturilor lor.

Mijlocul practic prin care este valorificat dreptul la acțiune - care poate să cuprindă, după caz, dreptul de a sesiza instanța, dreptul de a solicita probe, dreptul de a exercita căile de atac, dreptul de a cere executarea silită a hotărârii judecătorești pronunțată în cauză - este acțiunea.

Doctrina arată că dreptul subiectiv civil, în conținutul căruia intră numai dreptul la acțiune, nu și acțiunea, nu se identifică cu acțiunea, după cum acțiunea și dreptul la acțiune nu sunt noțiuni similare. Elementul de legătură dintre dreptul subiectiv civil și acțiune este dreptul la acțiune [14].

În continuarea celor de mai sus, se impune totodată și precizarea că, acțiunea civilă nu se limitează la sfera de cuprindere a cererii de chemare în judecată. Deși în limbajul comun cele două noțiuni se confundă deseori, cererea de chemare în judecată nu reprezintă decât una dintre formele de manifestare a acțiunii civile, precum cererea reconvențională, cererile de intervenție voluntară sau forțată, ori constituirea ca parte civilă în cadrul procesului penal.

În situația în care săvârșirea unei infracțiuni a produs, pe lângă urmările socialmente periculoase și o atingere drepturilor subiective civile, materializată într-un prejudiciu material sau moral, fapta săvârșită generează și obligații civile, ale căror realizare poate fi cerută în cadrul procesului penal. În mod întemeiat, în doctrina pertinentă se arată că săvârșirea unei infracțiuni aduce atingere, în primul rând, ordinii de drept, iar

aceasta din urmă nu poate fi restabilită decât prin sancționarea penală a infractorului. Aceeași infracțiune poate provoca și o pagubă unei persoane, în această situație instrumentul juridic cu ajutorul căruia se poate obține repararea pagubei fiind acțiunea civilă [15].

Acțiunea civilă există mai înainte de cererea de chemare în judecată, aceasta reprezentând ansamblul mijloacelor precesuale prin care se poate realiza protecția judiciară a drepturilor subiective și a situațiilor ocrotite de lege. În momentul în care se apelează la acțiune, ea se individualizează, devine proces [16].

Aceasta cuprinde aceleași mijloace procesuale - este uniformă - indiferent de dreptul care se valorifică, însă, în momentul exercitării, acțiunea este influențată de dreptul subiectiv civil sau de situația juridică protejată de lege, astfel încât natura dreptului pretins va determina o anumită calificare a acțiunii: reală sau personală, mobiliară sau imobiliară, prescriptibilă sau imprescriptibilă extinctiv.

Legătura indisolubilă dintre dreptul subiectiv și acțiunea civilă a fost surprinsă, încă de timpuriu, în doctrina anterioară actualului Cod de procedură civilă: “nu e drept fără acțiune. Legea care a creat drepturi nu a avut nevoie a spune că, cutare sau cutare drept are cutare acțiune. Prin aceia că a prescris un oarecare drept, în mod virtual a înțeles să dea acestui drept o sancțiune” [17].

3. Elementele acțiunii civile

Acțiunea civilă presupune existența cumulativă a trei elemente: *părți, obiect și cauză*.

a. *Părțile acțiunii* sunt persoanele între care există raportul juridic dedus judecății: titularul dreptului subiectiv încălcat sau contestat ori care urmărește valorificarea unei situații juridice și cel despre care se pretinde că l-a împiedicat sau stânjenit în exercitarea normală a prerogativelor acestuia. Odată declanșată acțiunea civilă, ei dobândesc calitatea de parte în proces și vor avea o denumire specifică: reclamant și pârât, apelant și intimat, recurent și intimat, revizuent și intimat, în funcție de mijlocul procesual din cadrul acțiunii care a fost folosit.

Aceștia pot participa în procesul civil personal sau prin reprezentanți legali sau convenționali, cu excepțiile prevăzute de lege pentru anumite proceduri speciale (cum ar fi divorțul). În situația în care părțile au participat la proces prin reprezentare, efectele hotărârii pronunțate în cauză se vor produce față de ele, iar nu față de reprezentanții lor, întrucât ceea ce interesează este calitatea juridică a acestora și nu prezența fizică în cursul judecății. Totodată, normele procedurale conferă posibilitatea părții care nu poate participa la ședințele de judecată de a solicita judecarea cauzei în lipsă.

De asemenea, au calitatea de parte în procesul civil și persoanele sau organele cărora le-a fost recunoscută legitimarea procesuală activă sau pasivă, deși nu sunt părți ale raportului juridic care face obiectul cauzei, precum procurorul, căruia îi este recunoscută facultatea de a porni orice acțiune civilă, ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, autoritățile publice cu atribuții în domeniul protecției copilului, care pot solicita instanței de tutelă decăderea părinților din exercițiul drepturilor părintești, în cazul în care aceștia, prin comportamentul lor, pun în pericol viața, sănătatea și dezvoltarea copilului, sau autoritățile publice ale comunei, orașului ori municipiului în al cărui rază teritorială se aflau bunurile la data deschiderii succesiunii, care pot solicita declararea nedemnității de a moșteni, în cazul în care nu mai există alți succesibili.

b. *Obiectul acțiunii* cumulează, pe de o parte, protecția dreptului sau realizarea interesului ori situației juridice dedusă judecății iar, pe de altă parte, asigurarea apărării părților în proces, materializată prin dreptul de a discuta temeinicia pretenției adversarului și dreptul de a se apăra.

Pot constitui elemente procesuale care să se regăsească în conținutul obiectului acțiunii: pretenția reclamantului materializată prin solicitarea rezilierii unui contract sau predarea unui bun, invocarea excepțiilor de procedură sau a excepțiilor de fond, solicitarea instituirii de măsuri asigurătorii, exercitarea unei căi legale de atac, executarea silită directă sau indirectă.

c. *Cauza acțiunii* exprimă scopul urmărit de de persoana care, prin acest mijloc procedural, pretinde sau se apără în cadrul procesului civil.

Aceasta nu se confundă cu scopul sau cauza urmărită prin cererea de chemare în judecată. Distincția prezintă o importanță majoră pentru invocarea autorității de lucru judecat care presupune, conform art. 431 Cod proc.civ., identitatea în privința cauzei cererii de chemare în judecată, iar nu în privința cauzei acțiunii, care este aceeași în cadrul unui anumit tip de acțiuni.

Spre exemplu, în cadrul acțiunii în revendicare, scopul urmărit de titularul acțiunii este acela de a redobândi posesia bunului aflat în deținerea fără drept a altei persoane. Cauza sau temeiul juridic al unei astfel

de cereri de chemare în judecată este titlul de proprietate al reclamantului, care poate fi un contract, o succesiune, o uzucapiune sau un alt mod de dobândire a proprietății prevăzut de lege. Dacă o primă cerere, care umărește revendicarea bunului, întemeiată pe contract, este respinsă, reclamantul nu mai poate introduce împotriva aceluiași pârât o nouă cerere de chemare în judecată, întemeiată pe același contract, întrucât există triplă identitate - de părți, obiect și cauză, aceasta urmând a fi respinsă în temeiul autorității de lucru judecat. El va putea însă solicita revendicarea aceluiași bun, de la aceeași persoană, invocând drept cauză a noii cereri de chemare în judecată o uzucapiune, o succesiune ori un alt contract.

4. Condițiile de exercitare a acțiunii civile

Orice cerere de chemare în judecată poate fi formulată și susținută în fața instanței, numai dacă autorul acesteia are capacitate procesuală recunoscută de lege, are calitate procesuală, formulează o pretenție și justifică un interes. Aceste condiții trebuie să fie îndeplinite și în cazul formulării unei pretenții prin intermediul cererii reconvenționale, a cererii de intervenție principală, a cererii de chemare în judecată a altor persoane sau de chemare în garanție. Art. 32 alin. 2 Cod proc.civ. prevede respectarea acestora, în mod corespunzător, și în cazul apărărilor.

Cele patru cerințe de mai sus, trebuie îndeplinite pe tot parcursul procesului civil, până la soluționarea definitivă a litigiului, ele fiind necesare atât pentru formularea cât și pentru susținerea oricăror cereri.

4.1. Capacitatea procesuală

Capacitatea procesuală reprezintă aplicarea în plan procesual a capacității civile, îmbrăcând două forme: *capacitatea procesuală de folosință* și *capacitatea procesuală de exercițiu*.

a. *Capacitatea procesuală de folosință exprimă starea potențială a unei persoane de a avea drepturi și obligații pe plan procesual*. Cu referire la acest aspect, în doctrină s-a apreciat că acestea (n.a.: drepturile potențiale) nu se confundă cu drepturile, ci exprimă numai aptitudinea generală și abstractă de a le dobândi [18].

Conform art. 56 Cod proc.civ., poate fi parte în judecată orice persoană care are folosința drepturilor civile. Cu titlu de excepție, pot sta în judecată și asociațiile, societățile sau alte entități fără personalitate juridică, dacă sunt constituite potrivit legii.

Capacitatea de folosință a persoanelor fizice începe în momentul nașterii acestora și încetetează odată cu moartea. Legea recunoaște însă o excepție de la această regulă, drepturile copilului fiind recunoscute încă din momentul concepției acestuia, cu condiția ca el să se nască viu - *infans conceptus pro nato habetur quotiens de commodis eius agitur* - ori de câte ori aceasta este în interesul său.

Persoanele juridice care sunt supuse înregistrării dobândesc capacitate de folosință de la data înregistrării lor. Persoanele juridice care nu sunt ținute a îndeplini condiția înregistrării, pot avea drepturi și obligații procesuale civile de la data îndeplinirii oricărei alte cerințe, prevăzută de lege pentru ființarea lor în mod valabil. Și în acest caz normele în materie, instituie excepția capacității de folosință anticipate pentru persoanele juridice supuse înregistrării, acestea putând avea drepturi și asuma obligații încă de la data actului de înființare, însă numai în măsura necesară pentru ca acestea să ia ființă în mod valabil. Totodată, asociațiile, societățile sau alte entități fără personalitate juridică pot sta în judecată, dacă au fost constituite potrivit cerințelor legii.

Capacitatea de folosință procesuală a persoanei juridice, ia sfârșit odată cu încetarea acesteia printr-unul dintre modurile prevăzute de lege.

Capacitatea de folosință este recunoscută tuturor persoanelor. Acestea nu pot dispune de această prerogativă legală însă pot fi îngrădite, cu caracter de sancțiune sau de protecție, în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege, cum ar fi, spre exemplu, situația părintelui decăzut din drepturile părintești care nu poate reprezenta în proces pe copilul său minor, a persoanei juridice care nu poate exercita în justiție acțiuni în valorificarea unor drepturi ce pot să aparțină, potrivit naturii lor sau potrivit legii, doar persoanei fizice sau a persoanei juridice fără scop lucrativ, cu privire la realizarea unor drepturi civile, care nu sunt necesare pentru realizarea scopului prevăzut prin lege, act de constituire sau statut.

Lipsa capacității procesuale de folosință poate fi invocată în orice stare a procesului. Aceasta poate constitui, după caz, o excepție dirimantă și absolută sau un motiv de apel ori de recurs.

Actele de procedură îndeplinite de cel care nu are capacitate de folosință sunt lovite de nulitate absolută. Aceasta nulitate nu este condiționată de vătămare însă, cel care a suferit un prejudiciu ca urmare a încălcării condițiilor de exercitare a acțiunii civile, poate solicita să fie despăgubit, potrivit dreptului comun.

b. Capacitatea procesuală de exercițiu reprezintă aptitudinea unei persoane de a-și exercita și îndeplini singură drepturile și obligațiile procedurale, în vederea valorificării dreptului litigios dedus judecătii.

Aceasta se află într-o strânsă legătură cu capacitatea de folosință întrucât, în lipsa unui drept, nu este de conceput nici exercițiul lui în justiție.

Persoana fizică dobândește capacitate deplină de exercițiu la vârsta de 18 ani, precum și în cazul încheierii căsătoriei de către minor. Totodată, legea conferă posibilitatea instanței de tutelă, de a recunoaște minorului care a împlinit vârsta de 16 ani capacitatea deplină de exercițiu pentru motive temeinice.

În cazul persoanei fizice, capacitatea procesuală de exercițiu încetează prin deces, punere sub interdicție ori anularea căsătoriei înainte ca minorul de rea-credință să fi împlinit vârsta de 18 ani.

Persoana juridică dobândește capacitatea de exercițiu procesuală din momentul înființării sale, urmând a-și exercita și îndeplini drepturile și obligațiile procesuale prin intermediul organelor sale de administrare, în baza regulilor aplicabile mandatului, dacă prin lege sau act constitutiv nu s-a prevăzut altfel.

Momentul încetării capacității de exercițiu a persoanei juridice coincide cu cel al încetării capacității de folosință, respectiv momentul încetării sale printr-unul din modurile prevăzute de lege.

Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu - minorii cu vârsta sub 14 ani și interzișii judecătorești - normele de procedură civilă prevăd ca acestea să acționeze în instanță, prin intermediul reprezentanților lor legali - părinți sau, în lipsa acestora, tutore - cei care îl reprezintă pe copilul dat în plasament sau curator.

În cazul minorilor cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, care se bucură de capacitate de exercițiu restrânsă, se vor aplica normele privind asistarea legală a acestora, astfel încât minorul va fi citat și va sta personal în proces. Părinții sau, în lipsa acestora, tutorele îl vor asista pe toată durata judecătii, fiind necesar să semneze alături de minor toate cererile adresate instanței pentru a-i întregi capacitatea.

Dacă pe parcursul procesului minorul împlinește vârsta de 14 ani, reprezentarea se va transforma în asistare, cu obligația pentru instanță de a cita minorul personal alături de părinți sau tutore.

Cu titlu de excepție, în litigiile privitoare la muncă, îndeletnicirile artistice sau sportive ori profesionale ale minorului care a împlinit vârsta de 15 ani, i se recunoaște acestuia capacitate deplină de exercițiu, fiind citat personal și putând îndeplini în mod exclusiv actele de procedură.

Lipsa capacității de exercițiu a drepturilor procedurale poate fi invocată în orice stare a procesului. Aceasta poate constitui o excepție de fond, peremptorie și absolută sau, după caz, motiv de apel ori de recurs. Poate fi invocată atât de către persoana ale carei interese sunt ocrotite prin stabilirea incapacității, cât și de cealaltă parte, procuror sau instanță din oficiu.

Acele de procedură îndeplinite de cel care nu are exercițiul drepturilor procedurale, sunt anulabile, în măsura în care reprezentantul sau ocrotitorul legal al celui lipsit de capacitate de exercițiu nu le va confirma, în tot sau în parte.

În conformitate cu regula de drept material, conform căreia nulitatea relativă poate fi acoperită, instanța are obligația de a acorda un termen de judecată, pentru ca reprezentantul legal să confirme actele procedurale îndeplinite de cel care nu are exercițiul acestor drepturi sau cu capacitate de exercițiu restrânsă.

În cazul în care actul nu este confirmat, instanța va dispune anularea lui. Totodată, cel care a suferit un prejudiciu ca urmare a nerespectării condițiilor de exercitare a acțiunii civile privind capacitatea de exercițiu poate, de asemenea, solicita despăgubiri, potrivit dreptului comun.

4.2. Calitatea procesuală

Potrivit art. 36 Cod proc.civ., calitatea procesuală rezultă din identitatea dintre părți și subiectele raportului juridic litigios, astfel cum acesta este dedus judecătii. Fiind o chestiune de fond, este necesar să se probeze faptul că reclamantul este titularul dreptului, iar pârâtul este obligat în același raport juridic, aspecte care se vor stabili atât în cursul cercetării judecătorești, cât și după parcurgerea etapei dezbaterilor în fond.

În cazul situațiilor juridice pentru a căror realizare este obligatorie calea justiției, calitate procesuală activă are cel ce se poate prevala de interesul realizării acestora, iar calitate procesuală pasivă are cel față de care se poate manifesta interesul respectiv [19].

Există însă situații în care, în scopul apărării drepturilor sau intereselor legitime ale unor persoane aflate în situații speciale sau, după caz, a ocrotirii intereselor unui grup ori a unui interes general, legiuitorul a recunoscut legitimarea procesuală a unor persoane, grupuri sau organizații care nu justifică un interes personal. Această formă de legitimare procesuală este reglementată de norme imperative, devenind eficientă, atât din punct de vedere activ cât și pasiv, în cazurile și condițiile strict reglementate de lege.

În această situație, se cer a fi îndeplinite toate cele patru condiții necesare pentru exercitarea acțiunii civile, cu particularitatea că cel care acționează nu trebuie să justifice un interes personal, folosul practic urmărit prin exercitarea acțiunii fiind apreciat în raport cu cel pentru care s-a acționat.

Se bucură de legitimare procesuală activă, reprezentantul minorului sau interzisului, pentru acțiunile în anularea actului pentru incapacitatea rezultată din minoritate, acțiunile privind stabilirea filiației față de mamă, acțiunea în stabilirea paternității din afara căsătoriei sau acțiunea în tăgăda paternității.

Diferit de cazul ocrotirii minorului, este recunoscută legitimarea procesuală activă și unor organizații, instituții sau autorități, precum organizațiile neguvernamentale care au ca scop protecția drepturilor omului sau combaterea discriminării, pentru cazurile în care discriminarea se circumscrie domeniului lor de activitate și vizează o comunitate sau un grup de persoane.

Totodată, în considerarea aceluiași situații deosebite, în lege este stabilită și calitatea procesuală pasivă, prin indicarea expresă a persoanelor care urmează a fi chemate în judecată în cazul promovării anumitor acțiuni, precum moștenitorii pretinsului tată, împotriva cărora poate fi intentată acțiunea în stabilirea paternității, sau a mamei ori a moștenitorilor copilului decedat, în cazul în care este tăgăduită paternitatea de către soțul mamei ori statul, reprezentat prin Ministerul Finanțelor Publice, în cazul acțiunilor prin care se solicită constatarea caracterului politic al condamnării, în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989.

Pe parcursul judecății, drepturile, situațiile juridice și obligațiile procesuale pot fi transmise, legal sau convențional unei alte părți sau unei persoane terțe de proces.

Transmiterea legală a calității procesuale operează în cazul persoanelor fizice prin succesiune, moștenitorii preluând drepturile și obligațiile, inclusiv cele procesuale, ale autorului lor. Aceștia vor prelua poziția procesuală a lui *de cuius*, cu excepția drepturilor și acțiunilor cu caracter strict personal sau cu privire la care legea prevede o altă soluție în caz de deces.

Cu toate acestea, există situații în care, deși acțiunea are caracter strict personal, dacă a fost pornită de către titularul dreptului, poate fi continuată de moștenitorii acestuia, cum ar fi cazul acțiunii de divorț, prin care se solicită desfacerea căsătoriei din culpa exclusivă a părâtului și reclamantul decedează în cursul procesului. Moștenitorii acestuia vor putea continua acțiunea, care va fi admisibilă în situația constatării culpei exclusive a soțului părât.

Pentru persoanele juridice, transmiterea legală a calității procesuale, are loc prin reorganizarea sau transformarea persoanei juridice parte în proces.

Transmisiunea convențională a calității procesuale, are loc prin intermediul mijloacelor juridice de schimbare a subiectului activ sau pasiv al raportului juridic substanțial dedus judecății, precum cesiunea de creanță, preluarea de datorie, vânzarea sau donarea bunului litigios.

Dacă, în cursul procesului, dreptul litigios este transmis prin acte între vii, indiferent dacă acestea sunt cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, procesul va continua între părțile inițiale. Dacă însă transferul este făcut printr-un act cu titlu particular pentru cauză de moarte, judecata va continua cu succesorul cu titlu particular ori cu titlu universal, sau universal al autorului.

Indiferent dacă transmiterea dreptului litigios a avut loc prin acte *inter vivos* sau *mortis causa*, succesorul cu titlu particular este obligat să intervină în cauză, dacă are cunoștință de existența procesului, sau poate fi introdus în cauză, la cerere sau din oficiu, având aceeași calitate procesuală ca și înstrăinătorul. Poziția sa procesuală nu poate fi asimilată intervenției accesorii sau forțate, întrucât această conduită îi este impusă de lege.

După introducerea în cauză a succesorului cu titlu particular, rămâne la latitudinea instanței să decidă dacă înstrăinătorul sau succesorul universal ori cu titlu universal va rămâne sau, după caz, va fi scos din proces [20].

Indiferent de soluția asupra căreia se oprește instanța, succesorul cu titlu particular preia procedura în starea în care se află în momentul în care devine parte în proces, iar hotărârea pronunțată împotriva înstrăinătorului sau succesorului universal ori cu titlu universal îi va fi opozabilă, cu excepția cazului în care a dobândit dreptul cu bună-credință și nu mai poate fi evins, în condițiile legii.

Lipsa calității procesuale poate fi invocată pe durata întregului proces, constituind o excepție de fond, dirimantă și absolută sau, după caz, un motiv al cererii de apel sau de recurs.

Aceasta este sancționată cu respingerea acțiunii formulate, ca fiind făcută de o persoană fără calitate sau îndreptată împotriva unei persoane fără calitate. Cel care a suferit un prejudiciu prin încălcarea acestei condiții de exercitare a acțiunii civile, poate solicita despăgubiri, potrivit dreptului comun.

4.3. Formularea unei pretenții

Pentru exercitarea acțiunii civile este necesar ca o persoană să pretindă un drept subiectiv civil sau să se preveleze de o situație juridică, pentru a cărei realizare este obligatorie calea judecătii.

Pentru a putea fi dedus judecătii, dreptul litigios trebuie să fie recunoscut de lege, să fie exercitat în limitele materiale și juridice stabilite de normele legale și să fie actual.

Această ultimă cerință nu este necesar a fi îndeplinită, în cazul în care, prin intermediul acțiunii se solicită constatarea existenței dreptului și nu realizarea lui.

Pentru a fi actual, dreptul trebuie să fie corespunzător unei obligații exigibile. Cu titlu de excepție, legea permite însă exercitarea unor acțiuni în realizarea drepturilor afectate de termen suspensiv, înainte de împlinirea acestuia. Este cazul cererii prin care se poate solicita predarea unui bun la împlinirea termenului contractual, făcută chiar înainte de împlinirea acestui termen sau a acțiunii prin care se solicită, înainte de termen, executarea la termen a obligației de întreținere sau a altei prestații periodice. De asemenea, este permisă acțiunea prin care se solicită, înainte de împlinirea termenului, executarea la termen a unor obligații, dacă instanța va constata ca acestea pot preîntâmpina o pagubă însemnată, pe care reclamantul ar încerca-o dacă ar aștepta ca obligația să devină exigibilă.

Aceste acțiuni au caracter preventiv, pârâtul neaflându-se în niciuna dintre cele trei situații în culpă procesuală.

O altă excepție, de la regula potrivit cu care interesul trebuie să fie născut și actual, o constituie cererea formulată cu scopul de a preveni încălcarea unui drept subiectiv grav amenințat sau pentru a preîntâmpina producerea unei pagube iminente și care nu s-ar putea repara.

Spre deosebire de acțiunile preventive arătate în rândurile de mai sus, în acest caz pârâtul se află în culpă procesuală, putând fi obligat la plata cheltuielilor de judecată. Hotărârea prin care se admite o astfel de cerere este de imediată punere în executare, chiar dacă dreptul a cărui protecție se urmărește este afectat de un termen suspensiv neîmplinit.

Dacă dreptul nu este actual, lipsa acestei condiții poate constitui o excepție de fond, peremptorie și absolută sau un motiv pentru cererea de apel sau recurs, după caz. Excepția poate fi invocată de oricare dintre părți, de procuror sau de instanță, din oficiu, în orice stare a pricinii. Admiterea excepției conduce la respingerea acțiunii, ca fiind prematur introdusă. Cu toate acestea, după împlinirea termenului sau a condiției suspensive, se va putea formula o nouă cerere de chemare în judecată, fără să i se poată opune autoritatea de lucru judecat.

Dacă în urma cercetării judecătorești și a parcurgerii etapei dezbaterilor în fond, instanța constată că dreptul pretins nu există ori nu îndeplinește condițiile cerute de lege pentru a putea fi exercitat (exceptând cele privitoare la caracterul actual), cererea va fi respinsă ca nefondată sau neîntemeiată.

Și în acest caz, persoana care a suferit un prejudiciu, prin exercitarea acțiunii civile cu încălcarea condițiilor cerute de lege, are dreptul de a fi despăgubită, pe calea unei acțiuni separate, potrivit dreptului comun.

4.4. Justificarea unui interes

Cel care a pus în mișcare acțiunea civilă sau a exercitat oricare dintre formele procedurale care intră în conținutul acesteia, trebuie să urmărească un folos practic.

Interesul urmărit poate fi atât material cât și moral. Articolul 33 Cod de proc.civ. indică în mod expres cerințele interesului, ce trebuie îndeplinite în mod cumulativ pentru a fi sesizată instanța de judecată: *să fie determinat, legitim, personal, născut și actual.*

Aflată în corelație cu cerința indicării obiectului prin cererea de chemare în judecată, determinarea interesului presupune ca acela care pornește o acțiune în justiție să obțină un folos practic concret, nu abstract, ca urmare a pronunțării unei eventuale hotărâri favorabile în cauză.

Pentru a fi legitim, interesul trebuie să respecte normele materiale și procesuale, precum și regulile de conviețuire socială. Referitor la această cerință, în doctrină s-a arătat că exercitarea unui drept subiectiv în lipsa unui interes legitim, deci împotriva scopului său recunoscut de lege, constituie un abuz de drept care trebuie sancționat [21]. Cu toate acestea, ca urmare a unei atente analize, instanța urmează să traseze, în funcție de datele concrete ale fiecărui caz, limita dintre exercitarea abuzivă a unui drept și eroare sau greșeală de gândire, asigurând totodată accesul liber la justiție al părților.

Interesul este personal, atunci când folosul practic urmărit îl vizează pe cel care recurge la acțiune sau se apără în procesul civil. În cazurile în care este permisă legitimarea procesuală extraordinară, în vederea protejării drepturilor și intereselor legitime ale unor persoane aflate în situații speciale sau, după caz, în scopul ocrotirii unui interes de grup sau general, folosul trebuie apreciat în raport cu titularul dreptului și nu cu organele sau persoanele cărora le este recunoscută legitimarea procesuală excepțională.

În vederea respectării celei din urmă cerințe, interesul trebuie să existe în momentul în care se exercită unul dintre mijloacele procedurale care intră în conținutul acțiunii. Dacă dreptul, pentru a cărui realizare se cere concursul justiției, este afectat de un termen sau de o condiție suspensivă, care nu s-au împlinit, cererea va fi respinsă ca fiind lipsită de interes, cu excepția acțiunilor care urmăresc prevenirea încălcării unui drept subiectiv amenințat și a celor privind preîntâmpinarea producerii unei pagube iminente și care nu s-ar putea repara.

Lipsa interesului sau a îndeplinirii uneia dintre cerințele acestei condiții de exercițiu a acțiunii civile, poate constitui o excepție de fond, peremptorie și absolută, sau un motiv al cererii de apel sau de recurs, după caz. În cazul constatării de către instanță a acestui aspect, cererea sau apărările formulate vor fi respinse ca fiind lipsite de interes, iar cel care a suferit un prejudiciu, ca urmare a încălcării condițiilor de exercițiu a acțiunii civile, are dreptul de a solicita despăgubiri, potrivit dreptului comun.

Concluzii

Acțiune civilă reprezintă, încă, principalul mijloc de realizare a intereselor private. Ca manifestare a dreptului de liber acces la justiție, aceasta reprezintă o garanție a dreptului subiectiv civil și în general a ordinii juridice.

Parcursul acțiunii civile, între cererea de chemare în judecată și hotărâre ori executarea silită, cuprinde o serie de operațiuni juridice care recunosc participanților la activitatea judiciară facultăți și le impun obligații strict determinate, acestea fiind indispensabile pentru prevenirea exercitării abuzive a drepturilor.

Importanța deosebită a cunoașterii acestei instituții, este data de poziția centrală pe care o ocupă în cadrul activității jurisdicționale civile, în jurul său gravitând întreaga activitate procesuală a instanței de judecată și a părților.

Referințe:

[1] **I.M. Anghel**, *Drept privat roman*, Universitatea Europeană Drăgan-Lugoj, 1996, pag. 326, citat în **Cristinel Murzea**, *Drept roman*, Editura ALL BECK, București, 2003, p. 317;

[2] **Cristinel Murzea**, *Drept roman*, Editura ALL BECK, București, 2003, p. 317;

[3] **I. Stoenescu, S. Zilberstein**, *Tratat de drept procesual civil*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, vol. 1, p. 229;

[4] **V.M. Ciobanu**, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Editura Național, București, 1996, vol. I, p. 250;

[5] Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950, a fost ratificată de România prin Legea nr. 30/1994 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a protocoalelor adiționale la această convenție, publicată în Monitorul Oficial al României, nr.135 din 31 mai 1994;

[6] **Gheorghe Piperea, Cătălin Antonache, Petre Piperea, Alexandru Dimitriu, Mirela Piperea, Alexandru Ratio, Ana Atanasiu**, *Noul Cod de procedură civilă. Note. Corelații. Explicații*, Editura C.H. Beck, București, 2012, p. 7;

[7] Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, a fost publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 827/2005, cu modificări ulterioare;

[8] Legea nr. 189/2003 privind asistența judiciară internațională în materie civilă și comercială, a fost publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 337 din 19 mai 2003;

- [9] **Gheorghe Piperea, Cătălin Antonache, Petre Piperea, Alexandru Dimitriu, Mirela Piperea, Alexandru Ratio, Ana Atanasiu**, op. cit. p. 8;
- [10] **I. Deleanu**, *Tratat de procedură civilă*, vol. 1, Editura Wolters Kluwer, București, 2010, p. 138;
- [11] **Mihaela Tăbârcă**, *Drept procesual civil, vol I – Teorie Generală*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 41;
- [12] **N. Popa**, în *Teoria generală a dreptului*, de **N. Popa, M.C. Eremia, S. Cristea**, Editura All Beck, București, 2005, p. 173, citat în **Mihaela Tăbârcă**, *Drept procesual civil, vol I – Teorie Generală*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 41;
- [13] **G. Boroî, Carla Alexandra Angheliescu**, *Curs de drept civil. Partea Generală*, Editura Hamangiu, București, 2011, p. 56;
- [14] **Mihaela Tăbârcă**, *op.cit.*, p. 156;
- [15] **Marius Ciprian Boga**, *Acțiunea penală. Noțiune, obiect, subiecți și trăsături*, în Acta Universitatis George Bacovia. Juridica, nr.1/2012, Editura Universității George Bacovia, Bacău, 2012;
- [16] **V.M. Ciobanu, G. Boroî**, *Drept procesual civil. Curs selectiv. Teste grilă*, Editura All Beck, București 2005, p. 1;
- [17] **Gr. Tocilescu**, *Explicațiunea Noului Cod de Procedură Civilă, 1900-1901*, p. 80, citat în **Mihaela Tăbârcă**, *op.cit.*, p. 158;
- [18] **Ioan Ciochină-Barbu**, *Drept civil. Persoanele*, Editura Junimea, Iași, 2008, p. 19;
- [19] **V.M. Ciobanu, G. Boroî, T.C. Briciu**, *Drept procesual civil. Curs selectiv. Teste grilă*, Ediția 5, Editura C.H. Beck, București, 2011, p. 7;
- [20] **Mihaela Tăbârcă**, *op.cit.*, p. 220;
- [21] **Mihaela Tăbârcă**, *Excepțiile procesuale în procesul civil*, Ediția a 2-a, Editura Universul Juridic, București, 2006, p. 183;